

Razlozi za transparentnost sekora javnih finansija – uticaj na ekonomski razvoj

Empirijske činjenice

Istraživanja o dominaciji korupcije, njenim uzrocima i posledicama su u punom zamahu. Zahvaljujući podacima koje je prikupio "Transparensi internešnl", mnoga istraživanja širom sveta bave se ovom temom, a dostupan je i određeni broj rešenja.

Dozvolite da vam predstavim najrelevantnije rezultate do koji se došlo u ovom domenu.

Rezultat 1: Viši nivo korupcije je povezan sa manjim prihodom po glavi stanovnika (Mauro 1995).

Drugim rečima, korupcija je češća u siromašnim nego u bogatim zemljama. (Dozvolite da napravim kratku digresiju i pojasnim ovo pravilo detaljnije.)

Tabela koja je pred nama pokazuje statističku povezanost između procenata ljudi koji su prijavili da su dali mito u poslednjoj godini, kao i dohodak po glavi stanovnika u zemlji u kojoj žive. To znači da veoma siromašne zemlje po pravilu imaju veoma visok stepen korupcije, ali zemlje koje su negde u sredini, u smislu veličine dohotka po glavi stanovnika već imaju donekle nizak nivo korupcije.

Sledeći slajd pokazuje povezanost bogatstva i korupcije na još očigledniji način. (Slajd sa grafikonom Transparensi internešnl) Ono što vidimo je distribucija indeksa percepcije korupcije (IPK) onako kako ga je objavio Transparensi internešnl. Mapa gotovo da predstavlja mapu siromaštva. Korelacija nije savršena, ima izuzetaka (Čile, Italija,...), ali povezanost je o dalje veoma jasna.

Viljem Isterli, čuveni ekonomista Svetske banke, to je veoma jezgrovito sročio:

“Bogati imaju tržišta,
siromašni, birokrate.”

U stvarnosti, možda ne birokrate doslovno; možda je činjenica da su oni skloni uzimanju mita, ono što ih čini opasnim, tako da bi se moglo reći i sledeće:

“Bogati plaćaju porez,
siromašni plaćaju mito.”

Dozvolite da vam pokažem još neke rezultate o korupciji do kojih se došlo iskustvom. Svaki od sledećih rezultata je objavljen u jednom ili nekoliko naučnih radova, a ako ste zainteresovani za izvor, pogledajte spisak korišćene literature na kraju teksta.

Rezultat 2: Viši nivo korupcije je povezan sa manje ravnomernom raspodelom dohotka (Gupta et al, 2002).

Zaključeno je da porast korupcije deluje kao i regresivni porez, usled čega bogatstvo ponovo odlazi od dna prema vrhu.

Rezultat 3: Viši nivo korupcije povezan je sa slabijim sektorom javnih finansija, u vidu većeg duga i manjeg prihoda od poreza po glavi stanovnika (Tanzi i Davodi, 2000; Tanzi 2002).

Za očekivati je da prihod od poreza bude manji zbog toga što je korupcija povezana sa niskim dohotkom. Ali, ovaj efekat se javlja čak i posle kontrole dohotka. Razlog jednostavno leži u korumpiranosti poreskih inspektora. Ako oni mogu da budu podmićeni, prihodi od poreza koji idu državi se umanjuju, mada poreski nameti za građane mogu da se umanje tek neznatno, budući da je mito u suštini samo deo poreske transakcije.

Rezultat 4: Korupcija umanjuje privatne investicije bilo kog vida. Smanjuje i finansijske i fizičke investicije (Mauro 1995; Bruneti et al, 1998, Vei, 2000), kao i stvaranje ljudskog kapitala, u smislu obrazovanja i zdravstvene zaštite (Mauro 1998; Gupta et al 2002; Tanzi 2002).

Ovo je verovatno najgori efekat što se tiče ekonomskog razvoja. Korumpirani vladini službenici troše manje na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. Privatnici takođe smanjuju svoje investicije, kao i stranci. Korupcija ne stvara dobre uslove za poslove, zbog toga što je dogovore koji se oslanjaju na nju teže sprovesti, u slučaju da jedna strana odluči da prekrši dogovor. Povećana neizvesnost nije dobra vest za posao.

Rezultat 5: Viši nivo korupcije je povezan ne samo sa nižim prosečnim prihodom i većim siromaštvom, već i sa nižom stopom rasta (Mauro 1995 i drugi).

Postoji razlika između nivoa dohotka po glavi stanovnika, sa jedne, i stope razvoja, sa druge strane. Negativan odnos korupcije i stope rasta otkrilo je nekoliko autora, ali se on ređe spominje. Takođe, postoji i izuzetak od ovog pravila.

Značajan izuzetak: Istočna Azija

U nedavno objavljenom članku, Majkl Rok i Hajdi Bonet (2004) otkrivaju da negativana povezanost između korupcije i investicija, kao i između korupcije i privrednog razvoja zavisi od regiona i stepena njegove ekonomske razvijenosti. Tačnije efekat korupcije u velikim, istočno azijskim privrednim sistemima – Kina, Indonezija, Koreja, Tajland i Japan – je izgleda obrnut. Manje, industrijske ili novo industrijske istočno azijske zemlje – Singapur, Hong Kong i Malezija – imaju manju korupciju, ali to nije tako u ekonomski razvijenim zemljama koje smo malopre pomenuli.

Naravno, nije moguće navesti tačan razlog za ovakva različita iskustva na osnovu ovako malog uzorka zemalja, ali autori su predložili uverljivu priču koja ima smisla. Oni smatraju da pitanje da li će korupcija imati poguban uticaj na ekonomski razvoj zavisi od organizacije korupcije na lokalnom nivou. Ako se korupcija dešava na pojedinačnom nivou, tako što u njoj učestvuju brojni državni službenici svaki za svoj račun, kao rezultat će se javiti veoma visoka poreska stopa koju građani moraju da plate, što je loše za razvoj i stopu rasta. Autori navode mnogobrojne afričke zemlje, kao i Indiju i Filipine kao primere. Ako, sa jedne strane, postoji snažna centralistička država koja kontroliše čitavu mrežu korupcije, onda ishod zavisi od perspektive najviših državnih funkcionera.

Ako visoki funkcioner gleda kratkoročno, a ima moć da kontroliše mrežu korupcije, ishod će biti katastrofalan. Autori smatraju da neke latinoameričke i afričke zemalje oslikavaju ovakvu situaciju. Ovakvu pojavu nazivaju hiper-predsedničkim sistemom, u kome je jak predsednički kandidat suočen sa malim brojem prepreka i provera, a u kome poslovni ljudi – političari koji postanu predsednici jednostavno pljačkaju naciju na sve moguće i nemoguće načine.

Ako, sa druge strane, vlada ima dugoročnu viziju, ona će se ponašati kao patrijahalni monopolista i ugovarati dobre poslove za celokupnu privredu u zamenu za mito. Autori polemishu da takav oblik korupcije možda može i da bude dobar za ekonomski razvoj, navodeći zemlje Istočne Azije kao primer ovakve strategije.

Šta je uzrok? – Endogene institucije

Znači, sa izuzetkom nekoliko velikih zemalja Istočne Azije, korupcija je povezana sa nižim dohotkom po glavi stanovnika, slabijim ekonomskim razvojem, kao i malim brojem investicijama. Logično je pretpostaviti da postoji uzročna veza koja vodi od korupcije do slabog razvoja. Neka statistička istraživanja su pokazala da je zaista tako (na primer, Gupta et al, 2002).

Međutim, novija teorijska istraživanja upućuju i na obrnutu mogućnost (Bruger, 2005). Korupcija ne mora da bude samo jedan od uzroka slabijeg razvoja, ona isto tako može da se javi kao posledica slabijeg razvoja.

Ideja je sledeća: ako ljudi očekuju nizak ekonomski razvoj u budućnosti, onda privatna svojina koju poseduju ne vredi mnogo. Zašto da investiraju u fabrike ili obrazovanje ako su izgledi loši? U stvari, fabrike i dobro obrazovanje u takvim uslovima ne vrede preterano.

Znači, ako privatna svojina nema preteranu vrednost, ljudi se neće mnogo truditi oko toga da je odbrane i zaštite. Pre će prihvatiti slabe ili čak iznuđivačke institucije. Ako, međutim, privatna svojina ima vrednost budući da ima uslova za dobar razvoj u budućnosti, onda će se ljudi koji imaju privatnu imovinu boriti za dobre institucije, za "institucije privatne svojine", kako ih je nazvao Acemoglu et al (2001).

Zaključak

Slabe institucije olakšavaju pojavu korupcije. Korupcija je loša po ekonomski razvoj i smanjuje vrednost privatne svojine. Iz tog razloga ljudi prihvataju slabije institucije, koje, sa druge strane, nastavljaju da olakšavaju pojavu korupcije. Na taj način korupcija postaje proces koji se sam po sebi nameće i dolazi do začaranog kruga.

Svetla strana takve situacije je da borba protiv korupcije može da pokrene "krug vrline" koji bi sve više i više olakšavao funkcionisanje javnog i privatnog sistema.

Šta nam je potrebno za borbu protiv korupcije? Potrebna je politička volja. Politička volja će se pojaviti čim se pojavi dovoljan broj birača koji su zainteresovani za dobre institucije. Dok god to nije slučaj, političke partije na vlasti će nastaviti sa davanjem praznih obećanja, budući da za njih nema profita u takvoj situaciji.

Dovoljan broj stanovništva će biti zainteresovan za dobre institucije samo ako postoji razvijena srednja klasa. Rečeno mi je juče i danas da to u ovoj zemlji nije trenutno slučaj.

Šta je srednja klasa? Moja definicija je sledeća: to su ljudi koji imaju neku svojinu koju bi mogli da izgube (pa su zato zainteresovani za pitanje privatne svojine), ali ipak moraju da zarađuju za život.

Srbija će nastaviti ekonomski razvoj – nema sumnje u to; Srbija tek hvata zalet. Pitanje je kako će se taj dodatni kapital raspodeliti. Ako sve ode nekolicini tajkunskih porodica, Srbija će postati

društvo nove bogataške elite, sa brojnom radničkom klasom i malom bogataškom elitom koja poseduje sve – što veoma podseća na Srednji vek. Verujem, ili se nadam, da se ovo neće desiti.

Mislim da je verovatnije da će se bogatstvo na kraju raspodeliti, kao i da će se srednja klasa na kraju ipak pojaviti. Kada se ovo dogodi, zlatni dani korupcije će biti prošlost.

Ali, ako je tačno da Srbija danas nema srednju klasu, onda se, realno govoreći, bojim da govorimo, ne o godinama, nego o decenijama potrebnim da bi se ovaj proces završio.

Literatura

Acemoglu D., S. Johnson, and J. A. Robinson, "An African Success Story: Botswana" *CEPR Discussion Paper* DP3219, 2002.

Acemoglu D., S. Johnson , and J. A. Robinson, "Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation" *American Economic Review* 91(5), 2001, 1369-1401.

Brunetti, A., G. Kisunko, and B. Weder, "Credibility of rules and economic growth: Evidence from a worldwide survey of the private sector." *World Bank Economic Review* 12 (3), 1998, 353-384.

Bruegger, E., "Endogenous Institutions and the Dynamics of Corruption" *Discussion Paper* 0504, University of Bern, Volkswirtschaftliches Institut, 2005.

Gupta, S., H. Davoodi, and R. Alonso-Terme, "Does corruption affect income inequality and poverty?" *Economics of Governance* 3 (1), 2002, 23-45.

Mauro, P., "Corruption and growth." *Quarterly Journal of Economics* 110 (3), 1995, 681-712.

Mauro, P., "Corruption and the composition of government expenditure" *Journal of Public Economics* 69 (2), 1998, 263-279.

Rock, M. T. and H. Bonnett, "The comparative politics of corruption: Accounting for the East Asian paradox in empirical studies of corruption, growth and investment" *World Development* 32 (6), 2004, 999-1017.

Tanzi, V. and H. R. Davoodi, "Corruption, growth, and public finances" *International Monetary Fund Working Paper* WP/00/182, November 2000.

Tanzi, V., "Corruption around the world." *Applied Econometrics and International Development* 2 (1), 2002, 110-115.

Wei, S., "How taxing is corruption on international investors?" *Review of Economics and Statistics* 82 (1), 2000, 1-11.